

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF THE FORMATION OF THE MOTIVATION OF BORDER PEOPLE TO PROFESSIONAL ACTIVITIES

У дослідженні охарактеризовано психологічні детермінанти формування мотивації військовослужбовців загалом і прикордонників, зокрема, до професійної діяльності. Підкреслено, що професійна діяльність персоналу Державної прикордонної служби України, реагує на виклики сьогодення, що детермінує розширення спектру вимог до професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Зафіксовано, що формуючи модель офіцера, важливо враховувати такі складові особистості як: професійну спрямованість, професійну компетентність, професійно важливі якості та професійно значущі психофізіологічні властивості.

Розкрито структуру психологічної готовності прикордонників до виконання професійної діяльності через мотиваційні, емоційно-вольові, пізнавально-операційні та оцінний компоненти.

Визначено, що мотиваційна готовність до професійної діяльності є складним індивідуально-психологічним утворенням, що поєднує усвідомлення особистістю значущості майбутньої професійної діяльності, наявності образу професії, власної професійної поведінки. Підкреслено, що мотиваційна готовність офіцерів-прикордонників до службової діяльності є складною системою мотивів, які скеровують, посилюють та обумовлюють активність особистості на шляху до поставленої мети, а саме самопізнання, саморозуміння та самореалізації в професійній діяльності. При цьому, основними мотивами здобуття професії офіцера-прикордонника є самореалізація, отримання визнання, патріотичність (прагнення захищати Батьківщину) та вирішення особистих проблем.

Зауважено, що мотиви виступають не лише умовою для активної розумової діяльності офіцера-прикордонника, а й факторами його продуктивності, адже, мотивація детермінує діяльність, пов'язану із задоволенням потреб в сфері професії, визначає особливості поведінки особистості та виступає методом саморегуляції її поведінки та діяльності.

Ключові слова: військовослужбовці, мотивація, професійна діяльність, професійна

готовність, професійна компетентність, професійна мотивація.

The study characterized the psychological determinants of formation of motivation of military personnel in general and border guards, in particular, to professional activity. It is emphasized that the professional activity of the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine responds to the challenges of today, which determines the expansion of the spectrum of requirements for the professional training of future border guard officers. It is recorded that when forming an officer's model, it is important to take into account such personality components as: professional orientation, professional competence, professionally important qualities and professionally significant psychophysiological properties.

The structure of the psychological readiness of border guards to perform professional activities through motivational, emotional-volitional, cognitive-operational and evaluative components is revealed.

It was determined that motivational readiness for professional activity is a complex individual-psychological formation that combines the awareness of the individual of the importance of future professional activity, the presence of the image of the profession, one's own professional behavior. It is emphasized that the motivational readiness of border guards for official activities is a complex system of motives that direct, strengthen and condition the activity of the individual on the way to the set goal, namely self-knowledge, self-understanding and self-realization in professional activities. At the same time, the main motives for acquiring the profession of a border guard officer are self-realization, recognition, patriotism (the desire to protect the Motherland) and solving personal problems.

It is noted that motives are not only a condition for the active mental activity of a border guard officer, but also factors in his productivity, because motivation determines activities related to meeting the needs of the profession, determines the peculiarities of individual behavior and acts as a method of self-regulation of behavior and activity
Key words: military personnel, motivation, professional activity, professional readiness, professional competence, professional motivation.

УДК 159.0.07.355

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.41.21>

Грубі Т.В.

к. соціол. н., доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Купчишина В.Ч.

к. пед. н., доцент,
старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

В умовах становлення України як демократичної держави, її прагнення щодо вступу до євроатлантичних структур, намагання стати повноправним членом ЄС, кількість та якість загроз та небезпек, а також їх різноманітність суттєво збільшуються. У зв'язку із цим набуває ще більшої ваги та значимості питання суверенітету, територіальної цілісності нашої держави та забезпечення національної безпеки і захист її державних кордонів. У зв'язку із цим, збільшуються вимоги до професійної підготовки та діяльності прикордонників.

Основними формами їх професійної діяльності, згідно чинного законодавства, є: прикордонна служба, прикордонний контроль, оперативно-розшукова діяльність, спеціальні заходи, участь у спеціальних операціях або ведення бою з метою відбиття вторгнення, нападу на територію України збройних сил іншої держави (групи держав), виконання заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного стану. Аналіз особливостей та змістових характеристик професійної діяль-

ності прикордонників дозволяє нам вести мову про її складний, багатоаспектний, системний характер. До структурних компонентів моделі професійної діяльності прикордонників ми відносимо: об'єктивні характеристики діяльності; суб'єктивні характеристики діяльності; нормативні вимоги, які визначають дану діяльність; суб'єктивні та об'єктивні умови та фактори, що на неї впливають [5, с. 328].

Професійна діяльність персоналу Державної прикордонної служби (далі ДПСУ), реагує на виклики, які формує перед нашою державою соціально-політична ситуація. Це, в свою чергу, розширює спектр вимог до професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Формуючи модель офіцера, важливо, на наш погляд, враховувати такі складові особистості як: професійну спрямованість, професійну компетентність, професійно важливі якості та професійно значущі психофізіологічні властивості. Професійна спрямованість офіцера-прикордонника визначається системою його моральних цінностей, самореалізацією, саморозвитком. Професійна компетентність формується з базових (знання, чесність, надійність, психологічна стійкість, особистісна й професійна поведінка, результативність, комунікативність, тощо) та функціональних компетенцій (набір складових професійної діяльності). В свою чергу, психологічна стійкість визначається домінуванням таких якостей у офіцерів-прикордонників як: наполегливість, принциповість, непохитність, уміння приймати рішення в екстремальних ситуаціях, нести відповідальність за наслідки власних вчинків та дії своїх підлеглих.

Відзначимо, що професійна компетентність, як загальна, так і спеціальна, визначається в основному через формування таких професійно важливих якостей як: пам'ять, логічне та творче мислення, рефлексія, організованість, зібраність, наполегливість, пунктуальність, акуратність, емоційна стійкість, допитливість, увага, рішучість. Розвиток перерахованих вище якостей у сполученні зі стійкою системою моральних цінностей є основою формування компонентів, необхідних для оволодіння будь-якою професією.

Серед переліку найбільш важливих психофізіологічних властивостей особистості офіцера-прикордонника, можемо віднести: гнучкість (пластичність), здатність корегувати власну діяльність, у відповідності до вимог та обставин ситуації, абстрагування, яке передбачає уміння швидко та успішно узагальнювати конкретні факти, образи в процесі мислення та рефлексія – уміння довго утримувати в пам'яті інформацію, щоразу переосмислювати її по-новому, ретельно продумувати власні дії, тощо. Щодо спеціальних психофізіологічних властивостей, що є базисними для майбут-

ніх офіцерів-прикордонників, в даному переліку відзначимо: вербалізація (легкість мови, уміння чітко передавати словами зведення про ті чи інші події), емоційна стабільність, тобто відсутність схильностей до тривожних станів, фрустрації, панічних атак, агресивності, легкої збудливості, швидка пристосованість до різних умов, адекватна оцінка особистої або службової ситуації, тощо.

До того ж, професійна діяльність офіцерів-прикордонників передбачає формування та підтримку на належному рівні якостей, властивостей, сформованих рухових навичок, а також систему умінь реалізовувати їх на практиці. Останнє можливе, за умов, систематичних вправ та занять, що дозволять офіцеру-прикордоннику підтримувати належну фізичну форму та ефективно діяти в умовах виконання завдань їх професійної діяльності.

Серед базисних складових, що формують професійну діяльність прикордонників та визначають їх професійну мотивацію, психологи виокремлюють психологічну готовність до виконання професійних завдань. Коротко зупинимося на психологічних характеристиках даного компоненту. Серед дослідників психологічної готовності до діяльності не має єдиного підходу щодо сутності та структури. Так, одні визначають два структурні компоненти (В. Барко, М. Дьяченко, Л. Кандилович, В. Моляко та ін.) – власне риси особистості (когнітивні процеси, риси емоційно-вольової сфери, індивідуально-психологічні властивості) та професійні знання, уміння та навички. Психологічні властивості особистості, її психічні особливості і моральні якості, що є основою установки майбутнього фахівця на усвідомлення функцій психологічної праці, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з можливостями – характеристики психологічної готовності особистості». Інша група, В. Бомацера, К. Герасимов, І. Смірнов виокремлюють такі структурні компоненти як: теоретичні та методичні знання; професійні та прикладні уміння; позитивне ставлення до визначеного виду діяльності. Третя група науковців акцентує увагу на більш диференційованій структурі даного психічного утворення: мотиваційний; емоційний; вольовий; пізнавальний; операційний [8, с. 127].

Проаналізувавши запропоновані науковцями структури психологічної готовності, ми дійшли висновку, що більшість вчених свою структуру психологічної готовності особистості до професійної діяльності будують відповідно до особливостей професійної діяльності фахівця та найчастіше ведуть мову про мотиваційний, особистісний, когнітивний компоненти.

Ми визначили ті структурні компоненти, які, на нашу думку, найкраще розкривають

структуру психологічної готовності прикордонників до виконання професійної діяльності:

- мотиваційний компонент (професійні настанови, інтереси, прагнення займатися службовою діяльністю). Цей компонент входить до одного з принципів морально-психологічного забезпечення діяльності військовослужбовців різноманітних військових формувань України: формування особистісних властивостей та якостей військовослужбовців на засадах мотиваційної сфери особистості [7, с. 74]. Він характеризується намаганням військовослужбовців подолати перешкоди, які можуть виникати при виконанні професійних завдань; бажанням якісно та компетентно виконати свою роботу, не підвести своїх товаришів, командирів; проявити себе як рішучий, сміливий член колективу і тим самим самоствердитись у військовому колективі, в очах товаришів тощо;

- емоційно-вольовий – допомагає військовослужбовцю виявляти емоційно-вольову стійкість, вольові риси щодо врегулювання своїх психічних станів. Даний компонент психологічної готовності дозволяє військовослужбовцям долати свої страхи, невпевненість щодо якісного виконання завдань за призначенням, контролювати свій психологічний стан, проявляти вольові риси, вчасно реагувати на ситуації, що потребують швидкого реагування на зміни, які відбулися при виконанні завдань за призначенням; вміння не тільки правильно оцінити ситуацію, але й взяти на себе керівництво, організацію та вирішення екстреної ситуації.

До об'єктивних чинників виникнення проблем у військовослужбовців можна віднести тиск з боку офіцерів, товаришів, інших осіб, швидкоплинність та непередбачуваність ситуацій. Як наслідок, відмічається низький рівень емоційно-вольової готовності до службової діяльності, невпевненість, нездатність керувати своїм емоційним психологічним станом [8, с. 162].

- пізнавально-операційний (світогляд, професійна спрямованість, сприйняття, пам'ять, увага, мислення, уява, професійні здібності, дії, операції, здоров'я і прийоми – необхідні військовослужбовцям для успішного виконання професійної діяльності) компонент допомагає військовослужбовцями отримувати професійні знання і у подальшому адекватно застосовувати їх в процесі службової діяльності. Когнітивна готовність формується під час навчання, вивчення особливостей військової діяльності та у подальшому удосконалюється під час виконання військовослужбовцем основних своїх професійних функцій. Зростання рівня такої готовності відбувається також під час отриманням військовослужбовцем досвіду виконання професійних завдань. Операційна готовність характеризується сис-

темою професійних навичок та умінь, умінням застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності тощо;

- оцінний – компетентність, самооцінка своєї професійної підготовки, відповідність процесу вирішення професійних завдань оптимальним способам. Зміст цього компонента дозволяє військовослужбовцю правильно оцінювати свої можливості щодо виконання поставлених професійних завдань, уміння визнавати свої прогалини у певних знаннях та їх усунувати, критично оцінювати свою професійну діяльність тощо.

Важливу роль у професійній діяльності прикордонників відіграє зміст їх професійної підготовки, що включає систему професійних вмінь та навичок. Під уміннями розуміють успішне вирішення завдань на основі набутих знань і розвитку психічних і фізичних властивостей та якостей особистості [4, с. 297–298]. Уміння формується на базі психологічних знань і чим вони ґрунтовніші, тим краще військовослужбовець усвідомлює поставлені завдання, усвідомлює свої зобов'язання щодо своєї професійної діяльності. Навички – це уміння, виконання яких доведені до автоматизму і не контролюються свідомістю, вони звільняють свідомість військовослужбовця від пригадування різних відомостей, від контролю за діями, що постійно реалізуються, і дають можливість зосередитися на основному в роботі, на творчих пошуках, проблемах, що важко вирішуються, а також успішно діяти у складних та екстремальних обставинах.

Аналіз наукової літератури дозволяє нам зробити висновок, що зміст психологічної готовності визначається особливостями та характером професійної діяльності, водночас фахівці одностайні у думці, що мотиваційний компонент є одним з найголовніших у психологічній готовності прикордонників до професійної діяльності, адже мотивація, психологічні установки, професійні наміри особистості суттєво відображаються на її психічному світі. Завдяки психологічній готовності в особистості прикордонника формується впевненість у власних силах, цілеспрямованість, вміння доводити розпочату справу до кінця, керувати своїми емоціями та почуттями. Все це дає підстави стверджувати, що психологічна готовність є синтезом особливостей особистості, які потім відображаються на її професійній діяльності.

Базисною складовою підготовки офіцера-прикордонника є їх мотиваційна готовність до професійної діяльності. Останню, науковці визначають як: складне індивідуально-психологічне утворення, що поєднує усвідомлення особистістю значущості майбутньої професійної діяльності, що детермінується розвитком професійно значущих якостей і цінностей

та наявністю у свідомості особистості образу своєї професії, власної професійної поведінки. Усе це зазвичай супроводжується прагненням займатися цією діяльністю після закінчення вищого навчального закладу. Серед інших змістових характеристик мотиваційної готовності до професійної діяльності, науковці визначають:

- комплекс особистісно-професійних особливостей (емоційна стійкість, позитивне ставлення до діяльності), спрямованості на сферу діяльності і рівні професійної освіти, ціннісно-сміслових і життєвих орієнтацій;

- вияв інтересу до новизни, бажання займатися інноваціями у діяльності, переживання позитивних емоційних станів, які викликані інноваціями, прагнення оцінити свій професійний і особистісний досвід із позиції інновацій;

- позитивне ставлення, інтерес суб'єкта до своєї професії, орієнтація на мотиви та цінності обраної професійної діяльності, потреба в ній, а також потреба в досягненнях і самовдосконаленні;

- усвідомлений та активно-діяльнісний стан, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію та самоактуалізацію під час вирішення професійних проблем на основі психолого-педагогічної компетентності, особистісного та професійного досвіду, творчого використання індивідуально-психічних особливостей та інтелектуального потенціалу в процесі професійної діяльності, який складається з задоволеності здійсненням професійним вибором, професійної самовизначеності, бажання працювати у майбутньому за фахом, що мотивується зацікавленістю змістом власної професійної діяльності;

- сформованого комплексу стійких мотивів [1, с. 12].

Сьогодні ми спостерігаємо суттєве зниження престижу професії військовослужбовців, і прикордонників, у тому числі, через економічні чинники (невисока заробітна плата), майже повна відсутність соціального захисту, тощо. Останнє детермінує питання розробки дієвих заходів щодо посилення мотивації професійної та службової діяльності військовослужбовців. Як демонструють опрацьовані нами наукові доробки питання мотивації найчастіше вивчається в контексті тріади: мотивація-особистість-діяльність. Це дозволяє корегувати процес формування особистості професіонала, відстежувати та аналізувати особисті детермінанти їх поведінки та мотиваційні ресурси. Усе це в комплексі відіграє ключову роль для особистісно-професійного зростання офіцерів-прикордонників. Адже, їх професійна діяльність нерідко відбувається в екстремальних умовах, які в певних випадках характеризуються небезпекою для життя та здоров'я, і потребують від особистості висо-

кого рівня розвитку індивідуально-психологічних якостей, сформованості професійно важливих якостей, готовності до виконання завдань за призначенням, тощо. Мотивація успішної професійної діяльності за таких умов є важливим елементом забезпечення виконання службових обов'язків [6, с. 276]

Важливим також у контексті нашого дослідження є питання полімотивованості професійної діяльності, тобто її відповідність одночасно не одному, а кільком мотивам. Одні мотиви в цій системі мають більшу спонукальну силу. Вони здійснюють більший вплив на діяльність і частіше актуалізуються. Інші мотиви мають слабку спонукальну силу, і перебувають внизу ієрархії мотивів [6, с. 279].

Мотивація до будь-якої військової діяльності і прикордонної служби, у тому числі, має свою специфіку та формується через низку різноманітних соціально-психологічних обставин і, в свою чергу, визначає весь комплекс як позитивних, так і негативних чинників службової та професійної діяльності.

Як уже зазначалося нами вище, у структурі психологічної готовності офіцерів-прикордонників мотиваційний компонент відображає мотиваційні зусилля, потреби успішно виконати поставлену задачу, бажання якнайкраще виконати службово-бойову діяльність, прагнення досягнути успіху, почуття обов'язку і відповідальності, військово-професійну спрямованість, потреби у самовдосконаленні, самопізнанні. На думку більшості науковців, саме мотиваційний компонент є тією детермінантою, що поєднує внутрішні та зовнішні фактори, а отже, виступає як базисний. Тобто, зацікавленість офіцерів-прикордонників у службовій діяльності, наявність потреби успішно виконувати професійні завдання, прагнення та бажання досягати успіху в професійній сфері, бажання саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації, прагнення продемонструвати себе з кращого боку, наявність почуття боргу та відповідальності перед Батьківщиною, все це задає характер професійної діяльності офіцерів-прикордонників. Таким чином активізація мотиваційного компонента може прискорити формування психологічної готовності офіцерів-прикордонників до служби. Останнє реалізується через ряд функцій. Так, стимулююча функція готовності, інтегруючи в собі мотиви, інтереси, потреби офіцерів-прикордонників, підсилює внутрішні можливості і відображає психологічну установку на успішну службу діяльність, на її значущість проходження як необхідне і внутрішньо прийняте для особистості переконання, що у свою чергу є умовою підвищення результативності їх службової та професійної діяльності, посилення прагнення до особистісного саморозвитку і професійного самовдосконалення.

В свою чергу, смислоутворювальна функція полягає в розумінні сутності власної діяльності та власних професійних потреб, усвідомлення ціннісних орієнтирів і напрямів розвитку детермінує прагнення у офіцерів-прикордонників швидше та ефективніше оволодіти необхідними професійними навичками, що забезпечить посилення їх професійної компетентності та психологічної готовності до виконання службових завдань.

Регулятивна функція проявляється у регуляції поведінки, емоцій, вчинків, уміння долати труднощі, що виникають. Усе це може посилювати активність особистості, сприяти вдосконаленню ефективних дій по досягненні мети, поставлених професійних завдань, впливати на продуктивність діяльності, сприяти самореалізації. Реалізація окреслених нами функцій в єдності визначає саморозвиток особистості в цілому, а як наслідок, посилює формування психологічної готовності та мотивацію офіцерів-прикордонників до професійної діяльності.

Як демонструє ряд наукових праць в сфері дослідження мотивації військовослужбовців, і прикордонників, у тому числі, існує група мотивів, що визначили їх прагнення здобути саме цю професію. Серед таких: прагнення збільшити свій соціальний статус, можливість подальшого підвищення по службі, бажання відповідати вимогам соціального оточення, потреба в реалізації цілей, потреба у самоствердженні, потреба сформувавши чоловічі риси характеру. На наш погляд, дані мотиви відображають спрямованість на реалізацію розвитку власного «Я», реалізацію існуючого потенціалу, здійснення своїх наявних бажань, об'єктивізацію уявлень про себе і свій життєвий шлях, досягнення успіху, прагнення повністю реалізувати себе в соціумі. Іншу групу мотивів формують: прагнення захищати Батьківщину, інтереси своєї країни, необхідність виконати свій громадянський обов'язок. Ще одну групу мотивів формують такі змінні як: уникнення неприємностей, прагнення до задоволення первинних базових потреб, бажання відповідати сімейним вимогам та прагнення до матеріального забезпечення. Ці показники відображають мотиви, що направлені на вирішення індивідуальних проблем, з метою покращення комфорту власного життя особистості.

Отже, як бачимо, мотиваційна готовність офіцерів-прикордонників до службової діяльності є складною системою мотивів, які скеровують, посилюють та обумовлюють активність особистості на шляху до поставленої мети, а саме самопізнання, саморозуміння та самореалізації в професійній діяльності. При цьому, основними мотивами здобуття професії офіцера-прикордонника є самореалізація, отримання визнання, патріотичність (прагнення

захищати Батьківщину) та вирішення особистих проблем.

Професійна мотивація офіцерів прикордонної служби, в першу чергу – це усвідомлення цінності прикордонної служби в контексті охорони державного кордону місце проживання, вулиця, село, район, група однодумців, мати, батько та ін.). Погоджуємося з позицією В. Мула, що прикордонна мотивація, як різновид мотивації діяльності людини, явище не постійне, а зазнає психологічних змін, що впливають на подальше протікання, зникнення та поява наступних факторів, що рухають вектор спрямованості особистості офіцера до забезпечення власних психологічних потреб, виникненні прикордонної мотивації є особистісні чинники, які детермінують мотив офіцера-прикордонника. До таких ми відносимо: фактори утримання важливості свого «Я» в оперативно-службовій діяльності ДПСУ, прикордонного загону, підрозділу; фактори актуалізації психічного способу охорони державного кордону та його формування; фактор набуття досвіду охорони державного кордону як стимулу ефективності подальшої оперативно-службової діяльності [2, с. 131].

Одним із ключових компонентів складової мотивації професійної діяльності є психологічно значуща для особистості середовище. Останнє ми розглядаємо як емоційний стан людини, сформований на початок набуття особистістю трудового досвіду, у системі цінностей, вироблених кожної окремо взятої особистості середовищем (родина, місце народження, родичі, референта група, колеги, однодумців тощо.).

Внутрішніми чинниками формування тієї чи іншої мотивації виступають потреби. С. Гончаренко визначає їх як стан живого організму, людської особистості, соціальної групи чи суспільства загалом, що висловлює необхідність у чомусь, залежно від об'єктивних умов життєдіяльності та є рушійною силою їхньої активності. Мотивування офіцера різнобічне та різнопланове. Інструментарій мотиву може включати: психологічний, адміністративний тиск та застосування санкцій: дисциплінарних, кримінальних, через командування, органи контролю (прокуратура, внутрішня безпека, підрозділ управління центрального апарату ДПСУ); система заохочень за службову та професійну діяльність; внутрішня налаштованість офіцера-прикордонника на успішну та ефективну реалізацію завдань, пов'язаних зі службовою та оперативною діяльністю [2, с. 32].

Визнаємо, що прикордонна служба, як і будь-яка діяльність, взагалі безумовно повинна бути мотивованою. Серед мотивів, що визначають діяльність офіцера-прикордонника, пріоритетним є мотив охорони та захисту територіальної цілісності держави, недоторка-

ності її державних кордонів. Саме це і спонукає до бажання оволодіти даною професією. Щодо інших мотивів, таких як: мотив досягнення успіху і мотив уникнення невдач, вони володіють різними змістовими характеристиками, зумовлені взаємодією особистих та професійних детермінант структури мотивацій офіцерів-прикордонників. При цьому наголосимо, що серед пріоритетних у мотивації офіцера-прикордонника є мотив досягнення службового успіху, що визначає активність та спрямованість його поведінки. Насамкінець, відзначимо, що мотиви не просто умова для активної розумової діяльності офіцера-прикордонника, а й фактор його продуктивності, адже: по-перше, мотивація як мотив, детермінує діяльність, пов'язану із задоволенням потреб в сфері професії; по-друге, мотивація як причини, визначають напрямок поведінки особистості; по-третє, мотивація виступає також як метод саморегуляції поведінки та діяльності.

Отже, мотивацію можна визначити, як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку офіцера-прикордонника, його спрямованість і активність. Визначальним у цих процесах є мотиваційно-спонукальний зміст свідомості, що сприймається як безпосередній і найближчий очікуваний результат діяльності. Мотивація діяльності у перебігу її розвитку постійно оновлюється, адже в процесі службової діяльності прикордонника можуть виникнути інші важливі мотиви, а ті мотиви, що були для нього значимими можуть стати другорядними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волинець Н. В., Катеренчук О. Г. Взаємозв'язок смислоттєвих орієнтацій та мотиваційної готовності студентів до професійної діяльності. *Психологія та соціальна робота*. 2020. Вип. 2 (52). С. 9–24.
2. Мул С. А. Психологічна готовність персоналу прикордонного контролю до дії в екстремальних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. К., 2011. 23 с.
3. Мул С. А. Мотивація, як передумова психології готовності до професійної діяльності прикордонника. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія і педагогіка». Випуск 28. 2014. С. 127–128.
4. Психологія професійної діяльності офіцера: Підручник. Хмельницький: Видавництво Академії ПВУ, 1999. 488 с.
5. Стасюк Є.В. Характеристика моделі професійної діяльності офіцера-психолога прикордонного відомства. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2018. Випуск 3. Частина 2. С. 324–329.
6. Ушакова І.М., Шовкун О.О. Розвиток професійної мотивації майбутніх працівників ДСНС під час їх навчання у ВНЗ. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 22. С. 275–283.
7. Шинкарук О. М. Морально-психологічне забезпечення професійної діяльності персоналу Державної прикордонної служби України: монографія / О. М. Шинкарук, О. Ф. Волобуєва, Б. М. Олексієнко; за ред. О. М. Шинкарука. Хмельницький : Видваництво НАДПСУ, 2018. 480 с.
8. Шинкарук О. М. Психологія професійної діяльності військовослужбовців-прикордонників: монографія. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2019. 334 с.